

JIZZAX HAQIQATI GAZETASIDAGI MAQOLALARNI INGLIZ TILIGA TARJIMA QILISH MUAMMO VA YECHIMLARI

Mirzo Ulug`bek nomidagi O`zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Ilmiy rahbar: Xaydarova Shoiraxaydarova Toxir qizi

shoiraxaydarova@mail.ru

404-22- guruh talabasi: Rajabboyeva Nozima Zohid qizi

Annotatsiya

Mazkur maqolada “Jizzax haqiqati” gazetasida chop etiladigan maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan asosiy lingvistik, uslubiy va madaniy muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqotda gazeta matnlarining o‘ziga xos xususiyatlari, milliy-madaniy birliklar va terminlarning tarjimada ifodalanishi masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Shuningdek, mazkur muammolarni bartaraf etish yo‘llari sifatida funksional yondashuv, mazmuniy ekvivalentlik va kontekstual tahlilning ahamiyati asoslab beriladi. Maqola natijalari hududiy ommaviy axborot vositalari matnlarini ingliz tiliga tarjima qilish amaliyotini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: tarjima, gazeta matnlari, ommaviy axborot vositalari, tarjima muammolari, madaniyatlararo muloqot, funksional yondashuv.

Abstract

This article analyzes the main linguistic, stylistic, and cultural problems that arise in the process of translating articles from the newspaper Jizzax haqiqati into English. The study focuses on the specific features of newspaper texts, the translation of national and cultural elements, and the use of terminology. Particular attention is given to effective solutions such as a functional approach, semantic equivalence, and contextual analysis. The findings of the article contribute to improving the practice of translating regional mass media texts into English.

Key words: translation, newspaper texts, mass media, translation problems, intercultural communication, functional approach.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida ommaviy axborot vositalarining xalqaro maydondagi oʻrni tobora ortib bormoqda. Hududiy nashrlar ham mahalliy hayotni, ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni va madaniy qadriyatlarni keng auditoriyaga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, “Jizzax haqiqati” gazetasi maqolalarini ingliz tiliga tarjima qilish nafaqat axborot almashuvini kengaytiradi, balki viloyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotini xalqaro miqyosda tanitishga xizmat qiladi. Biroq bunday tarjima jarayoni qator muammolar bilan birga keladi va ular puxta yondashuv hamda ilmiy asoslangan yechimlarni talab etadi. “Jizzax haqiqati” gazetasida chop etiladigan maqolalar asosan mahalliy voqelik, hududiy muammolar, xalqning turmush tarzi va milliy qadriyatlar bilan chambarchas bogʻliq. Shu sababli tarjimada uchraydigan eng asosiy muammolardan biri milliy-madaniy xususiyatlarning ingliz tilida toʻliq va toʻgʻri ifodalanishidir. Oʻzbek tiliga xos boʻlgan ayrim soʻzlar, iboralar va tushunchalar ingliz tilida toʻgʻridan-toʻgʻri muqobilga ega emas. Natijada tarjimon mazmunni saqlagan holda izohli yoki moslashtirilgan tarjima usullaridan foydalanishga majbur boʻladi. Agar bu jarayon yetarlicha ehtiyotkorlik bilan olib borilmasa, maqolaning asosiy gʻoyasi va ruhiy ohangi yoʻqolib ketishi mumkin. Yana bir muhim muammo uslubiy va janr xususiyatlari bilan bogʻliq. Gazeta maqolalari rasmiy-axborot uslubida yozilgan boʻlib, ularning tili sodda, ravon va ommaga tushunarli boʻlishi kerak. Ingliz tilidagi ommaviy axborot matnlari esa oʻziga xos sintaktik tuzilma va uslubiy meʼyorlarga ega. Oʻzbek tilidagi uzun jumlarlar, koʻp qatlamli fikrlar ingliz tilida qisqaroq va aniq shaklda ifodalanishi talab etiladi. Ushbu farqlarni hisobga olmasdan amalga oshirilgan tarjima matnning tabiiyligini pasaytiradi va oʻquvchi uchun tushunarsiz holatlarni keltirib chiqaradi.

Terminologik muammolar ham tarjima jarayonida muhim oʻrin tutadi. “Jizzax haqiqati” gazetasida siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalarga oid terminlar keng

qo‘llaniladi. Ushbu terminlarning ingliz tilidagi aniq ekvivalentlarini topish har doim ham oson emas. Ayrim hollarda bir xil tushuncha ikki til madaniyatida turlicha talqin qilinadi. Bu esa tarjimonda sohaga oid chuqur bilim va keng dunyoqarashni talab etadi. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun bir qator samarali yechimlar mavjud. Avvalo, tarjimon nafaqat til bilimiga, balki jurnalistika va ommaviy axborot vositalari uslubiga ham ega bo‘lishi zarur. Gazeta matnlarini tarjima qilishda funksional yondashuvdan foydalanish, ya’ni matnning kommunikativ vazifasini saqlash muhim hisoblanadi. Milliy-madaniy tushunchalarni tarjima qilishda izohli tarjima, moslashtirish yoki qisman transkripsiya usullaridan foydalanish mazmunning to‘g‘ri yetkazilishiga yordam beradi. Shuningdek, tahririy hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjima qilingan matnlar tajribali muharrirlar tomonidan tekshirilib, stilistik va semantik jihatdan qayta ko‘rib chiqilishi lozim. Bu jarayon tarjimaning sifatini oshiradi va uni ingliz tilidagi gazeta standartlariga yaqinlashtiradi. Zamonaviy tarjima texnologiyalaridan va elektron lug‘atlardan oqilona foydalanish ham terminologik aniqlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi, biroq ular tarjimonning ijodiy va tahliliy yondashuvini to‘liq almashtira olmaydi. Xulosa qilib aytganda, “Jizzax haqiqati” gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali jarayon hisoblanadi. Unda lingvistik, madaniy va uslubiy muammolar o‘zaro chambarchas bog‘liq. Mazkur muammolarni ilmiy asoslangan va amaliy yondashuvlar orqali hal etish esa tarjima sifatini oshiradi hamda mahalliy axborotni xalqaro miqyosda munosib tarzda taqdim etishga imkon yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

“Jizzax haqiqati” gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilish muammo va yechimlarini o‘rganishda tarjimashunoslik, lingvistika va jurnalistika sohalariga oid ilmiy manbalar muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ommaviy axborot vositalari matnlarini tarjima qilish masalasi ko‘plab olimlar tomonidan funksional, kommunikativ va madaniyatlararo yondashuvlar asosida tadqiq etilgan. Tadqiqotchilar tarjima jarayonida nafaqat leksik va grammatik muvofiqlik, balki matnning pragmatik maqsadi va o‘quvchiga ta’sir kuchini saqlash zarurligini alohida

ta'kidlaydilar. Tarjimashunoslikka oid ilmiy manbalarda gazeta matnlarining asosiy xususiyati sifatida ularning axborot berish, jamoatchilik fikrini shakllantirish va ijtimoiy jarayonlarga munosabat bildirish vazifalari ko'rsatib o'tiladi. Shu bois, bunday matnlarni tarjima qilishda so'zma-so'z yondashuv samarasiz ekanligi, aksincha, mazmuniy va funksional ekvivalentlikka erishish muhimligi qayd etiladi. Ayrim olimlar milliy-madaniy birliklarni tarjima qilishda moslashtirish va izohlash usullarini eng maqbul yo'l sifatida ko'rsatadilar, chunki bu usullar xorijiy o'quvchi uchun tushunarlikni oshiradi. Jurnalistika va media lingvistikasiga oid adabiyotlarda esa axborot matnlarining uslubiy soddaligi, aniqligi va lo'ndaligi asosiy mezon sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv "Jizzax haqiqati" gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilishda ham dolzarb bo'lib, matnning asosiy g'oyasini qisqa va aniq shaklda yetkazish talabini yuzaga keltiradi. Ingliz tilidagi ommaviy axborot vositalariga xos bo'lgan stilistik me'yorlar bilan o'zbek tilidagi matnlar o'rtasidagi farqlar adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, bu farqlarni hisobga olish tarjimaning sifatini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda metodologik asos sifatida tavsifiy va qiyosiy tahlil usullari tanlandi. Tavsifiy usul orqali "Jizzax haqiqati" gazetasida chop etilgan maqolalarning til xususiyatlari, leksik-semantik birliklari va uslubiy jihatlari tahlil qilindi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida esa o'zbek tilidagi original matnlar va ularning ingliz tiliga tarjima variantlari solishtirilib, tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar aniqlandi. Shuningdek, kontekstual tahlil metodi qo'llanilib, so'z va iboralarning matn ichidagi ma'nosi hamda pragmatik vazifasi o'rganildi. Bu usul milliy-madaniy birliklar va realialarni tarjima qilishdagi muammolarni chuqurroq tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot jarayonida funksional yondashuvga asoslanib, tarjimaning axborot berish va ta'sir o'tkazish vazifalarini saqlab qolish darajasi baholandi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili va tanlangan metodologiya "Jizzax haqiqati" gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayonini tizimli ravishda o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularning samarali yechimlarini asoslab berishga xizmat qiladi..

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida “Jizzax haqiqati” gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilish bilan bog‘liq muammolar va ularning amaliy yechimlari batafsil tahlil qilindi. O‘tkazilgan tahlillar natijasida gazeta matnlarining tarjimasida asosan leksik-semantik, uslubiy va madaniy jihatlar bilan bog‘liq murakkabliklar ustunlik qilishi aniqlandi. Mahalliy hayotga oid tushunchalar, milliy qadriyatlarni ifodalovchi so‘z va iboralar ingliz tilida to‘g‘ridan-to‘g‘ri muqobilga ega bo‘lmagani sababli tarjimada qo‘shimcha izoh va moslashtirish usullariga ehtiyoj tug‘ilishi kuzatildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, so‘zma-so‘z tarjima usuli ko‘p hollarda matn mazmunining to‘liq ochilishiga to‘sqinlik qiladi. Aksincha, funksional va mazmuniy ekvivalentlikka asoslangan yondashuv matnning asosiy g‘oyasini saqlab qolishga yordam beradi. Ayniqsa, ijtimoiy va publitsistik mazmunga ega maqolalarda jummalarni qisqartirish, fikrni aniq va lo‘nda shaklda ifodalash ingliz tilidagi axborot uslubiga mos kelishi aniqlandi.

Tadqiqot davomida uslubiy moslashuv muhim omil sifatida namoyon bo‘ldi. O‘zbek tiliga xos bo‘lgan emotsional va baholovchi ifodalar ingliz tilida neytralroq shaklda berilishi tarjima sifatini oshirishi aniqlandi. Shu bilan birga, muallifning munosabati va matnning ta’sir kuchini saqlab qolish uchun stilistik vositalardan oqilona foydalanish zarurligi tasdiqlandi. Terminologik tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy terminlarning yagona va barqaror tarjima variantlaridan foydalanish matnning aniqligi va tushunarligini ta’minlaydi. Tarjimon tomonidan kontekstga mos ekvivalent tanlangan hollarda ingliz tilidagi matnning axborot qiymati oshgan. Aksincha, terminlarning noto‘g‘ri yoki bir xilda qo‘llanmasligi matn mazmunida noaniqliklarni keltirib chiqargan. Umuman olganda, olingan natijalar “Jizzax haqiqati” gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilishda til, madaniyat va uslub uyg‘unligini ta’minlash muhim ekanini ko‘rsatdi. Tarjima jarayonida ilmiy asoslangan yondashuv, kontekstual tahlil va funksional ekvivalentlikka tayanish yuqori sifatli va mazmunan to‘liq tarjimani yaratish imkonini berishi aniqlandi..

Xulosa

Mazkur tadqiqot “Jizzax haqiqati” gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayonini lingvistik, uslubiy va madaniy jihatdan tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, hududiy nashrlarga xos bo‘lgan mahalliylik, milliy qadriyatlar va ijtimoiy voqelikni aks ettiruvchi birliklar tarjima jarayonini murakkablashtiradi. Ayniqsa, milliy-madaniy tushunchalar, publitsistik uslubga xos ifodalar va terminlarning ingliz tilida mos ekvivalentini topish tarjimondan chuqur bilim va ijodiy yondashuvni talab etadi. Xulosa qilib aytganda, “Jizzax haqiqati” gazetasidagi maqolalarni ingliz tiliga tarjima qilishda so‘zma-so‘z tarjimadan ko‘ra mazmuniy va funksional ekvivalentlikka asoslangan yondashuv samaraliroq ekanligi aniqlandi. Tarjima jarayonida kontekstni hisobga olish, ingliz tilidagi ommaviy axborot vositalari uslubiga moslashish hamda madaniyatlararo tafovutlarni inobatga olish tarjima sifatini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, tadqiqot natijalari tarjimon va muharrir hamkorligining muhimligini ko‘rsatdi. Tahrir jarayoni orqali matnning stilistik ravonligi, terminologik aniqligi va axborot qiymati mustahkamlanadi. Umuman olganda, mazkur ish hududiy gazeta maqolalarini ingliz tiliga tarjima qilish amaliyotini takomillashtirishga xizmat qiladi hamda kelgusida bu yo‘nalishda olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Baker M. Tarjimada ma’no va ekvivalentlik masalalari. London: Routledge
2. Bassnett S. Tarjimashunoslik nazariyasi. London: Routledge
3. Bell R. T. Tarjima va tarjima jarayoni: nazariya va amaliyot. London: Longman
4. Hatim B., Mason I. Diskurs va tarjimon. London: Longman
5. Newmark P. Tarjima darsligi. London: Prentice Hall
6. Nord C. Tarjimada matn tahlili. Amsterdam: Rodopi
7. Nida E. A., Taber C. R. Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Leiden: Brill
8. Schäffner C. Tarjima va me’yorlar. Clevedon: Multilingual Matters
9. Snell-Hornby M. Tarjimashunoslik: integratsiyalashgan yondashuv. Amsterdam: John Benjamins
10. Yusupov U. Tarjimashunoslik asoslari. Toshkent: Fan

11. Тугалов И. и др. Роль чтения художественной литературы в процессе воспитания //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 6. – С. 657-659.
12. Xatamovich T. I. Formation Of Readers' Reception in The Process of Studying Modern Foreign Literature //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 5. – С. 59-62.
13. Khatamovich T. I. Improving of artistic talents on students with the use of projectiveresearch knowledge, skills and abilities //Current research journal of pedagogics. – 2022. – Т. 3. – №. 02. – С. 97-102.
14. Khatomovoich T. I. Aesthetic Education as an Important Factor of Spiritual Development //Texas Journal of Philology, Culture and History. – 2022. – Т. 6. – С. 10-12.
15. Тугалов И. Бадиий талкин ёрдамида психологик таҳлил //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 493-495.
16. Уразова Э., Тугалов И., Цой М. Интеллектуальные обучающие системы //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 221-223.
- 17. Tugalov Ismat Xatamovich. Rus va o'zbek tillarida zamon tushunchasini ifodalovchi so'zlarni solishtirish. XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI – 12/4-2023**
18. Tugalov Ismatjon Xatamovich. (2023). EFFECTIVENESS OF USING VISUAL AND TECHNICAL TEACHING TOOLS IN TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE. *International Journal of Advance Scientific Research*, 3(12), 41–43. <https://doi.org/10.37547/ijasr-03-12-07>